

УДК 619:577.11:636

Ю.С. ГОЛУБ, канд. вет. наук

В.В. НЕДОСЕКОВ, докт. вет. наук, зав. кафедри епізоотології

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ

ДЕЯКІ ТАВТОЛОГІЇ В ЕПІЗООТОЛОГІЇ

У статті розглядаються проблеми понятійного апарату, використovanого в епізоотології. Пояснюється правильність написання термінів без тавтологій. Автори пропонують звернути увагу на розвиток такого напрямку наукових досліджень, як ветеринарне термінознавство.

Робота власника ветеринарного підприємства, менеджера ветеринарної фірми, лікаря ветеринарної медицини та інших фахівців ветеринарної служби постійно пов'язана з боротьбою з інфекційними хворобами. Інфекційна патологія вже багато століть є однією з провідних проблем здоров'я тварин, яка постійно тримає в напруженні всю ветеринару спільноту. Ефективність заходів такої боротьби як безпосередньо, так і опосередковано позначається не лише на здоров'ї й благополуччі тварин, а й на здоров'ї, добробуті та якості життя людей.

Наприклад, на ефективність проти-епізоотичних заходів, якість управління ними впливає ціла низка факторів, серед яких зокрема розуміння й використання епізоотологічних термінів. Як розуміємо – так і будемо діяти. Помилкове розуміння призводить до помилкових дій.

Термін – це слово або словосполучення, яке виражає чітко окреслене поняття певної галузі науки, культури, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя. Термін – спеціальне слово, яке має свою дефініцію. І конкретний зміст поняття, визначеного терміном, стає зрозумілим лише завдяки цій дефініції – лаконічному логічному визначенню, яке зазначає суттєві ознаки предмета або значення поняття, тобто його зміст і межі. Тлумачний словник В. Даля дає таке визначення слова «термін»: «Термін (лат. *terminus* «границя, кінець, межа») – це спеціальне слово чи словосполучення, що прийняте в певній професійній сфері й застосовується в особливих умовах. Термін яв-

ляє собою словесне означення поняття, яке входить у систему понять певної галузі професійних знань».

Від слова «термін» походить слово «термінологія», яке означає сукупність термінів (з усіх галузей знання або однієї галузі). Кожна галузь науки, техніки, виробництва, мистецтва має свою термінологію. Термінологія є одним з найцікавіших і найскладніших аспектів будь-якої мови взагалі та спеціальної мови (наприклад, ветеринарної) зокрема. Її складність пояснюється тим, що постійно з'являються неологізми, тобто нові терміни, розширюються їх значення й застосування. Науку, яка вивчає термінологію, називають термінознавством.

Терміни мають бути стандартними, тому значення базових термінів зафіксовано в законах, державних стандартах, спеціальних словниках, довідниках, а отже, їх потрібно вживати саме в такій формі й у такому значенні. Терміни мають точне, конкретне значення, тому позбавлені образності, емоційно-експресивного забарвлення. Але більшість термінологій (і ветеринарна не є винятком) перебуває в процесі відпрацювання та розвитку.

Упорядкування системи понять і термінів пов'язане з об'єктивною потребою більш глибокого розуміння слів і словосполучень, підвищенням якості комунікаційних процесів, постійною трансформацією реальних ветеринарних проблем, прискореним формуванням ринкової інфраструктури у сфері ветеринарної медицини і, хоч би як дивно це здавалося на перший погляд, формуванням і використанням грошо-

вих фондів для боротьби з хворобами тварин. Отже, терміни кожної сфери науки потребують особливої уваги й постійної роботи з ними.

Мета роботи – обґрунтувати важливість стандартизації розуміння й використання деяких термінів у ветеринарній медицині.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ

Проаналізовано літературні джерела, матеріали власних досліджень з питань управління епізоотичним процесом і протиепізоотичними заходами.

РЕЗУЛЬТАТИ

ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

За основу, на якій будується будь-яка система умінь і знань, у т. ч. і наукових, як раніше, так і зараз беруть особливості прояву людського інтелекту (психіки), наприклад, розум (звідси наука), пам'ять (історія), уява (мистецтво).

Предметом дослідження є проблема. Проблема – це реальне протиріччя, що вимагає свого вирішення. Постійно проводяться дослідження для вирішення різних проблем, хоча частина з них є «вічними».

Будь-яка діяльність людини характеризується також певною методологією. А в успіху дослідної діяльності методологія відіграє вирішальну, визначальну роль. Методологія досліджень – це логічна організація діяльності людини, яка полягає у визначенні мети й предмета дослідження, підходів і орієнтирів у його проведенні, виборі засобів і методів, що визначають і забезпечують найкращий результат.

Підхід (ракурс дослідження, це ніби вихідна позиція, відправна точка, з якої починається дослідження і яка визначає його спрямованість щодо мети) як складова методології також може бути емпіричним, прагматичним і науко-

вим. Якщо підхід в основному спирається на досвід, то він емпіричний, якщо на завдання отримання швидкого результату – прагматичний. Найбільш ефективним є, звичайно ж, науковий підхід, який характеризується науковою постановкою цілей дослідження і використанням наукового апарату в його проведенні.

Часто у спеціальній літературі з питань ветеринарної інфекційної патології можна зустріти такі вислови: «заходи профілактики та боротьби» або «заходи боротьби та профілактики», що, на нашу думку зовсім неправильно, бо профілактика разом із ліквідацією і є основою будь-яких заходів боротьби.

Іншими словами, профілактика є повноправною складовою боротьби з інфекціями, а тому говорити: «методи профілактики і боротьби» не можна, бо це справжнісінька тавтологія. Тавтологія (від давньогрец. *ταυτο* – те саме) – це використання повторювання або надлишковості в мові, коли одна частина висловлювання повністю або частково дублює зміст іншої (наприклад, «популярні шлягери», «одногосний консенсус», «прайс-лист або преїскурант цін», «моя автобіографія», «перший дебют», «місцеві аборигени» тощо). Вживання таких тавтологій є здебільшого проявом недостатньої логічної та мовної грамотності. Найбільш очевидною тавтологією виглядає у словосполученнях, де дублюється один корінь (наприклад, «масляне масло») або корені різ-

номовного походження з аналогічним змістом («народний фольклор»).

У ветеринарній медицині інколи використовують словосполучення, які сигналізують про те, що людина, яка так говорить, не розуміє, про що йдеться, не розуміє значення поширених ветеринарних або загальнобіологічних термінів. А коли таке звучить із вуст ветеринарних фахівців, то це викликає як мінімум здивування, яке надалі впливає на ставлення до таких спеціалістів. Дуже часто це не провина їх, а біда. Тому що, починаючи зі студентських років, украї мало уваги приділяється ветеринарній термінології, а така наука, як ветеринарне термінознавство, у нашій країні практично не має свого розвитку. Так, наприклад, можуть говорити «пневмонія легень» або «гепатит печінки», «гастрит шлунка» чи «енцефаліт головного мозку», «заходи боротьби й профілактики (або діагностики) хвороби» тощо. Звичайно, це класична тавтологія.

Давайте замислимося й спробуємо знайти відповідь на просте питання – хіба профілактичні, як і діагностичні, заходи (наприклад, профілактична дезінфекція або дератизація, регулярна заправка дезбар'єрів або планова вакцинація, аерозольна нормофлоризація чи управління силосозаготівлею, туберкулізація чи відбір проб крові для серологічних досліджень тощо) не є важливим початком (передовим елементом) цілої системи боротьби зі збудником

або з тією хворобою, яку він викликає? Напевне, відповідь буде позитивною. А отже:

боротьба = діагностика + профілактика + ліквідація.

Це майже схоже на математичну формулу і, за законами математики, при сталому рівні боротьби – чим більше профілактики (або діагностики), тим менше ліквідації, і навпаки. Відповідно засоби боротьби з інфекційними хворобами тварин – це й засоби діагностики, і засоби профілактики, і засоби ліквідації. Це також стосується витрат на проведення протиепізоотичних заходів:

витрати на боротьбу = витрати на діагностику + витрати на профілактику + витрати на ліквідацію.

Зрозуміло, що чим розумніше витрачаємо на діагностику й профілактику – тим менше будемо змушені витрачати на ліквідацію. Відомий вираз: «грам профілактики більш вагомий, ніж кілограм (а інколи й центнер) лікування (ліквідації)» неодноразово доводив свою логічність і підтверджував адекватність.

Зміну розуміння наведених термінів у свідомості ветеринарних фахівців (коли говорять про позицію товару у свідомості споживача, маркетологи використовують термін «позиціонування товару», а ми, відповідно, можемо використати вираз «позиціонування термінів») слід розпочати з навчальних закладів, у т. ч. факультетів підвищення кваліфікації.

Яка структура, етапність вивчення конкретної інфекційної хвороби сьогодні? Зазвичай така: назва та визначення хвороби; історична довідка щодо неї й характеристика збудника; патогенез і клінічні ознаки; патолого-анатомічна характеристика; методи діагностики й диференційна діагностика; профілактика та заходи боротьби (ось вона – епізоотологічна тавтологія!).

А як, на нашу думку, треба? Відразу після патолого-анатомічної характеристики – методи боротьби, які складаються з методів діагностики та диференційної діагностики хвороби; профілактичних заходів; заходів щодо ліквідації хвороби. Таким чином можна буде вийти із тавтологічної «пастки».

Крім того, літературні джерела з інфекційної патології тварин часто містять іншу тавтологічну особливість. Наприклад, вірусні хвороби тварин і птахів; сальмонельоз тварин і птахів, епізоотологічні особливості розвитку й поширення туберкульозу тварин і птахів, патогенні штами пастерел і їх вплив на резистентність тварин і птахів тощо. Це також типова тавтологія, бо згідно з визначенням (Закон України «Про ветеринарну медицину»): «тварини – ссавці, свійська птиця, птахи, бджоли, комахи, риби, ракоподібні, молюски, жаби, амфібії та рептилії». Хоча цікаво, чого це бджоли окремо від комах? Хіба вони не комахи? У багатьох підручниках, посібниках, не кажучи вже про наукові монографії, можна зустріти таке: «риби, молюски є загрозою для тварин щодо передачі збудника» і т. д. Ми звикли частіше під тваринами розуміти ссавців. Відповідно й тваринництво так частіше розуміємо. А згідно з наведеним у законі визначенням – пташівництво, бджільництво, рибництво, розведення молюсків, жаб тощо – складові тваринництва. Напевно, так і треба (із зоологічної точки зору), але якось незвично! Таких питань щодо термінів багато, й вони часто стають проблемою, яка вимагає вирішення.

Навчальним, навчально-науковим і науковим ветеринарним закладам слід звернути увагу на ці проблеми й сприяти їх вирішенню через наукові дослі-

дження, конференції, публікації, сприяючи розвитку такого напрямку, як ветеринарне термінознавство, частиною якого і є епізоотологічне термінознавство.

ВИСНОВКИ

1. На ефективність протиепізоотичних заходів, на якість управління ними впливають, зокрема, такі фактори, як розуміння й використання епізоотологічних термінів.

2. Більшість термінологій, і ветеринарна не є винятком, перебувають у процесі відпрацювання та розвитку. Впорядкування системи понять і термінів пов'язане з об'єктивною потребою більш глибокого розуміння слів і словосполучень, підвищення якості комунікаційних процесів.

3. Діагностика й профілактика є повноправними складовими боротьби з інфекціями й тому вислів «методи профілактики і боротьби» – справжній сінкга тавтологія. Заходи боротьби (як і витрати на боротьбу) з інфекційними хворобами тварин складаються із заходів (витрат) щодо діагностики, профілактики і ліквідації.

4. Правильне «позиціонування термінів» слід розпочати з навчальних закладів, у т. ч. на факультетах підвищення кваліфікації. Необхідно модифікувати структуру, етапність вивчення конкретної інфекційної хвороби.

5. Слід звернути увагу на розвиток такого напрямку наукових досліджень, як ветеринарне термінознавство, частиною якого і є епізоотологічне термінознавство.

СПИСОК

ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Армстронг Г. Маркетинг. Общий курс: Учебное пособие / Г. Армстронг, Ф. Котлер / Пер. з англ. – 5-е изд. – М.: Изд. дом «Вильямс», 2007. – 608 с.
2. Ветеринария. Большой энциклопедический словарь / Гл. ред. В.П. Шишков. – М.: НИ «Большая Российская энциклопедия», 1998. – 640 с.
3. Гаркавенко С.С. Маркетинг: Підручник / С.С. Гаркавенко. – 7-ме вид. – К.: Лібра, 2010. – 720 с.
4. Голуб Ю.С. Микробные биоценозы и дезинфекция / Ю.С. Голуб, О.Ю. Голуб // Матер. 3-й науч.-практ. конф. Международной ассоциации паразитологов. – Витебск, 2008. – С. 54 – 56.
5. Голуб Ю.С. Основи маркетингової діяльності ветеринарних організацій: Методичні вказівки / Ю.С. Голуб, В.М. Шевчук. – К., 2013. – 67 с.
6. Голуб Ю.С. Основи епізоотологічного менеджменту та маркетингу: управління імунобіологічними засобами: монографія / Ю.С. Голуб, В.В. Недосеков, О.І. Албулов. – Херсон: ПП Гринь Д.С., 2013. – 562 с.
7. Закон України «Про ветеринарну медицину» від 25 червня 1992 р. № 2498-XII // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 14.
8. Недосеков В.В. Загальна епізоотологія: Навчальний посібник / В.В. Недосеков, В.П. Литвин, Т.В. Мазур, В.В. Поліщук, В.М. Литвиненко, Н.Г. Сорокіна, В.В. Мельник, О.М. Гомзіков. – К., 2012. – 188 с.
9. Орлов Ф.М. Словарь ветеринарных клинических терминов / Ф.М. Орлов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Россельхозиздат, 1983. – 367 с.
10. Щедровицкий Г.П. Философия. Наука. Методология / Г.П. Щедровицкий. – М., 1996. – 641 с.
11. Эпизоотология и инфекционные болезни сельскохозяйственных животных / Под ред. А.А. Конопаткина. – М.: Колос, 1984. – 544 с.

Одержано 2.06.2015

Некоторые тавтологии в эпизоотологии.

Ю.С. Голуб, В.В. Недосеков

В статье рассматриваются проблемы понятийного аппарата, используемого в эпизоотологии. Объясняется правильность написания терминов без тавтологии. Авторы предлагают обратить внимание на развитие такого направления научных исследований, как ветеринарное терминоведение.

Some tautologies in epizootology. Y.S. Golub, V. V. Nedosekov

The article deals with the problems of the conceptual apparatus used in epizootology. It explains the spelling of the terms without tautology. The authors propose to draw attention to the development of such areas of research as a veterinary terminology. ◉